

**Papinska biblijska komisija, »Što je čovjek?« (Ps 8,5).
Putovanje kroz biblijsku antropologiju***

Ovaj prikaz najnovijeg dokumenta Papinske biblijske komisije artikuliran je u pet naslova. U *prvom* naslovu donesene su neke ključne tvrdnje o ovom dokumentu, a koje je izrekao predsjednik Biblijske komisije, kardinal Luis Ladaria. U *drugom* naslovu kratko su prikazani struktura i glavni dijelovi, odnosno poglavlja ovog dokumenta. U *trećem* naslovu pojašnjene su dvije formulacijsko-prevoditeljske teškoće, od kojih se jedna nalazi u naslovu, a druga u podnaslovu dokumenta. U *četvrtom* naslovu ovoga prikaza navedene su neke manjkavosti, odnosno pogreške u talijanskom izvorniku, a koje su otklonjene u hrvatskom prijevodu dokumenta. U *petom* naslovu izrečeno je vrednova-

nje dokumenta, ilustrirano na nekoliko konkretnih primjera.

**1. Iz Predstavljanja dokumenta
predsjednika Biblijske komisije**

Na samom početku kardinal Luis Ladaria, pročelnik Kongregacije za nauk vjere i ujedno predsjednik Papinske biblijske komisije, predstavio je ovaj dokument (str. 5-8). Pomoću pastoralne konstitucije Drugoga vatikanskog sabora *Gaudium et spes*, koju u predstavljanju dokumenta citira šest puta (GS 1, 4, 10, 12 <2x>, 22), kardinal Ladaria je skrenuo pozornost na važnost i aktualnost teme koju je obradio ovaj dokument Biblijske komisije, a to je pitanje: »Što je čovjek?«.

* Dokument je potpisao kardinal Luis Ladaria (30. IX. 2019), a tiskano izdanje na talijanskom jeziku objavljeno je u prosincu iste 2019. godine. Puni naslov izvornika glasi: PONTIFICIA COMMISSIONE BIBLICA, »Che cosa è l'uomo?« (Sal 8,5). *Un itinerario di antropologia biblica*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2019. Papinska biblijska komisija, koja se sastoji od dvadeset katoličkih internacionalnih egzegeta, radila je na ovom dokumentu pet godina. Popis članova Biblijske komisije koji su sudjelovali u izradi ovog dokumenta vidi u: Giuseppe DE VIRGILIO, Analisi e prospettive teologiche del documento della Pontificia Commissione Biblica: Che cos'è l'uomo? (Sal 8,5) un itinerario di antropologia biblica, u: *Rivista biblica*, 68 (2020.) 4, 547-571, ovdje 548, bilj. 3. Hrvatski prijevod dokumenta objavila je Kršćanska sadašnjost u travnju 2022. godine: PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, »Što je čovjek?« (Ps 8,5). *Putovanje kroz biblijsku antropologiju*, Dokumenti 194, Zagreb, 2022.

Kardinal Ladaria je podsjetio da je ovaj dokument Biblijske komisije o biblijskoj antropologiji nastao na poticaj pape Franje i da želi pomoći Crkvi vršiti svoje poslanje u službi ljudi, donoseći ljudskim pitanjima i ljudskom istraživanju onu svjetlost koja dolazi od Svetoga pisma, koje je od Boga nadahnuto i stoga predstavlja »vrhovno pravilo vjere« (Dei Verbum 21) i »dušu svete teologije« (Dei Verbum 24).¹

Prema riječima kardinala Ladarie ovaj dokument o biblijskoj antropologiji predstavlja novost i u pogledu sadržaja i u pogledu načina izlaganja. Naime, još nije bilo obavljeno istraživanje koje bi na organski način izložilo sve glavne elemente koji zajedno doprinose da se definira što je čovjek u Starom i u Novom zavjetu.²

Na kraju kardinal Ladaria navodi da je nakana ovoga dokumenta pomoći

¹ Nalazimo se u vremenu epohalnih promjena koje se odražavaju izravno na poimanje ljudske osobe i na oblike ponašanja i načina života pojedinca i društva. Na teoretskoj razini te promjene su vidljive u istraživanjima neuroznanosti, dok na praktičnoj razini te promjene su vidljive, primjerice, u osporavanju antropološke vrijednosti spolnih razlika i u odlukama koje se odnose na početak života (legaliziranje pobačaja) i na završetak života (legaliziranje eutanazije). Papa Franjo je povjerio Biblijskoj komisiji zadaću da izloži na koji način Riječ Božja može biti putokaz kršćanima u toj novoj, izmijenjenoj situaciji. Usp. Piero STEFANI, *Alla ricerca dell'uomo. Genesi e ragioni del recente documento della Pontificia commissione biblica*, u: *Il Regno – Attualità*, LXV (2020.) 4, 91-93, ovdje 91.

² Slična tvrdnja nalazi se u br. 3 dokumenta Biblijske komisije gdje stoji da je Crkva odvijek temeljila »svoju poruku na Svetom pismu (Dei Verbum 24), međutim, do sada se nije pojavio službeni spis koji bi ponudio cjeloviti pregled o tome što je čovjek prema Bibliji«. O temi biblijske antropologije postoje brojne internacionalne znanstvene publikacije kao što su primjerice: Hans Walter WOLFF, *Anthropologie des Alten Testaments*, München, 1973. [knjiga je prevedena na engleski, talijanski, portugalski]; Giuseppe De GENNARO (ur.), *L'antropologia biblica*, Napoli, 1981; Christian FREVEL – Oda WISCHMEYER, *Menschsein. Perspektiven des Alten und Neuen Testaments*, Würzburg, 2003; [talijanski prijevod: *Che cos'è l'uomo. Prospettive dell'Antico e del Nuovo Testamento*, Bologna, 2007]; Christian Frevel (ur.), *Biblische Anthropologie. Neue Einsichten aus dem Alten Testament*, Freiburg, 2010; Jason MASTON – Benjamin E. REYNOLDS (ur.), *Anthropology and New Testament Theology*, London, 2018.

Na hrvatskom jeziku postoji više objavljenih studija o antropologiji iz biblijske, teološke i religijske perspektive kao što su na primjer: Angelo SCOLA, Gilfredo MARENCO, Javier Prades LOPES, *Čovjek kao osoba. Teološka antropologija*, Zagreb, 2003; Božo LUJIĆ, *Isusova otvorena antropologija*, Zagreb, 2005; Julien RIES, *U potrazi za Bogom. Put religijske antropologije*, Zagreb, 2016.

Poseban spomen zavrjeđuje simpozij hrvatski bibličara posvećen temi biblijske antropologije, koji je održan u listopadu 2018. u Zagrebu, a radovi simpozija objavljeni su u *Bogoslovskoj smotri*, 90 (2020.) 2: Božo LUJIĆ, Paradoksalna logika Isusove otvorene antropologije. Egzegetsko-teološka analiza i prikaz na primjeru Mk 8,34-35, 227-253; Mato ZOVKIC, Mudrosna antropologija Jakovljeve poslanice, 255-282; Marinko VIDOVIC, Pavlova antropologija – pesimistička i optimistička vizija čovjeka, 283-314; Silvana FUŽINATO, Čovjek – biće odnosa (Post 2,4b-25), 315-338; Anđelo MALY, Biblijska antropologija zdravlja i bolesti, 339-357; Arkadiusz KRASICKI, Novo rođenje odozgor (Iv 3,1-12) u kontekstu Isusove otvorene antropologije, 359-379; Dubravko TURALIJA, Bubrezi kao jezgra ljudske naravi. Novi pristup interpretiranju bubrega u Bibliji, 381-396;

uočiti ljepotu i složenost božanske Objave o čovjeku. Ljepota potiče na cijenjenje Božjeg djela, a složenost poziva na trajno istraživanje i produbljivanje. Predavačima teoloških fakulteta, ali i katehetama i studentima svetih predmeta ovdje je ponuđeno pomagalo, prikladno za promicanje sagledavanja cjelokupnog božanskog plana, koji je otpočeo s činom stvaranja i ostvaruje se u slijedu vremena, sve do ispunjenja u Kristu, novom čovjeku, koji je »ključ, središte i svrha svekolike ljudske povijesti« (*Gaudium et spes* 10). Doista, »otajstvo čovjeka stvarno postaje jasnim jedino u otajstvu utjelovljene Riječi« (*Gaudium et spes* 22). A to je cilj ovog dokumenta i interpretacijski ključ cijelog putovanja kroz biblijsku antropologiju.

2. Struktura i glavni dijelovi dokumenta

Ovaj dokument Biblijske komisije artikuliran je u četiri poglavlja. Za polazni tekst i programski temelj svakog od četiriju poglavlja uzeto je pripovijedanje u Post 2–3 (zajedno s Post 1), koje novozavjetna literatura i dogmatska predaja Crkve smatraju temeljnim i normativnim.³

Uvodna poglavlja Biblije (Post 2–3) na egzemplaran način, iako uglavnom jezgrovito, prikazuju konstitutivna obilježja ljudske osobe kao i Stvoritelj plan s ljudskim bićem.⁴

Svaki od važnih elemenata najavljenih u temeljnom pripovijedanju (Post 2–3) razrađen je potom u cijeloj biblijskoj literaturi. Različite predaje Staro-

Karlo VIŠATICI, Lot i njegove kćeri, 397-409; Đurđica PARDON, Čovjek i stvoreni svijet (Post 1 – 2). Biblijsko-teološki izazovi suvremenoj kršćanskoj antropologiji i ekologiji, 411-437; Drago ŽUPARIĆ, Knjiga o Tobiji: židovska obitelj u inozemstvu, 439-457. Predavanje bibličarke Miljenke GRGIĆ objavljeno je pod naslovom: »Od zemlje, zemljan«. Konstitucija čovjeka u Post 1 – 2 u svjetlu sumersko-babilonskih tradicija, u: *Crkva u svijetu*, 55 (2020.) 2, 208-237.

Na simpoziju je predstavljeno još sedam biblijsko-antropoloških tema, ali ta izlaganja nisu objavljena u prethodno navedenim časopisima. Riječ je o sljedećim autorima i temama: Darko TOMAŠEVIĆ, Homoseksualnost u Bibliji; Mario CIFRAK, Josip, Marija i punina vremena. Antropološka perspektiva; Božidar MRAKOVIČIĆ, Čovjekova prolaznost: »Iz zemlje uzet si bio – prah si, u prah ćeš se vratiti« (Post 3,19); Anđela JELIČIĆ KRAJCAR, Srce (אֵל, leb), καρδιά; Domagoj RUNJE, Obitelj u Bibliji; Nikola HOHNJEC, Antropološki motivi u Otkrivenju; Taras BARŠČEVSKI, Homo loquens et narrator fabulae Dei. Usp. Mario CIFRAK – Taras BARŠČEVSKI, Biblijska antropologija. Međunarodni biblijski znanstveni simpozij Biblijskog instituta Kbf-a Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb, 26. – 27. listopada 2018., u: *Bogoslovska smotra*, 90 (2020.) 2, 459-461.

³ U svakom poglavlju ovog dokumenta, donesen je odlomak iz Post 2–3 (tiskan podebljano), zatim slijedi kratki egzegetski komentar (tiskan u kurzivu), koji ima za cilj ukazati na glavne tematske motive. Često su u obradu pojedinih tema ovoga dokumenta umetnute neke dopunske razrade (tiskane manjim slovima), a namijenjene su čitateljima koji žele produbiti dotičnu temu (br. 12).

ga zavjeta (u Tori, u mudrosnim spisima, Psalmima i u proročkim zbirkama) i one Novoga zavjeta (u evanđeljima i u poslanicama apostola) zajedno doprinose, svaka na specifičan način, da prikazu složenost ljudskoga lika, koji je predstavljen kao otajstvo koje treba istraživati i kao jedna od divota božanskog djelovanja, koje nadahnjuje neprestano veličanje Stvoritelja (Ps 8).

Prvo poglavlje (br. 14-68) predstavlja čovjeka kao *stvorenje* Božje (Post 2,4-7; 1,26-27). To je prva i temeljna »relacija«, koja daje vrijednost i činjenici da je ljudsko biće načinjeno od »praha« (tj. da je smrtno, prolazno) i njegovom biću životom po božanskom »dahu« (tj. da posjeduje duhovne sposobnosti i da je određeno za besmrtnost).⁵

Drugo poglavlje (br. 69-149) pojašnjava stanje čovjeka *u vrtu* (Post 2,8-20). Ovdje su tematizirani aspekti prehrane, rada i odnosa prema drugim živim bićima. Niz važnih relacija doprinosi daleko opisu odgovornosti ljudskoga bića da prihvati božanski plan.

Treće poglavlje (br. 150-265) ima kao opću temu *među-osobni odnos*, koji svoju temeljnu jezgru ima u brač-

nom odnosu (Post 2,21-25), i razvija se u složenom spletu obiteljskih i društvenih veza. Ovo poglavlje obrađuje pitanja kao što je vrijednost spolnosti i njeni ponekad nesavršeni i neispravni oblici, odnos između roditelja i djece, etika bratstva, nasuprot prepotentnosti i ratovima. Neke suvremene teme, kao što je tzv. »gender/rodna teorija« potpuno su odsutne iz kulturnog svijeta Biblije.

Četvrto poglavlje (br. 266-346) ima za temu *povijest čovjeka* koji krši božansku zapovijed i tako odabire put smrti (Post 2,16-17; Post 3,1-7; 3,8-24). Ovaj događaj je povezan s božanskim zahvatom, koji ljudsku povijest čini događajem spasenja, odnosno poviješću spasenja.

Uvod (br. 1-13) donosi neka načela na kojima se temelji plan i nakan dokumenta da vjerno izloži tumačenje cijeloga Pisma o antropologiji (br. 4), dok zaključak (br. 347-350) kompletira prijedeni put s napomenom da je čovjek otajstvo, čudesni Božji naum, koji je svatko osobno pozvan pomno istraživati, prihvatiti i živjeti (br. 347), a da su brojni citati iz Pisma u ovom dokumentu

⁴ Ova pripovijedanja s početka Biblije trebaju biti čitana kao *figura (typos)*, tj. kao (po)svjedočenje jednog događaja simbolične vrijednosti, koji proročki naviješta smisao povijesti sve do njenog savršenog ispunjenja (br. 6).

⁵ Iz Biblije se ne dobiva definicija čovjekove biti, nego više artikulirano promišljanje njegova bića kao subjekta mnogostrukih relacija. Drugim riječima, to što Sveto pismo objavljuje o čovjeku može se razumjeti samo ako se istražuju relacije koje ljudsko stvorenje ima s cijelom stvarnošću. *Laudato si'* pape Franje (§ 66) govori o tri temeljne relacije: o onoj s Bogom, s bližnjim i sa zemljom. Ostale relacije izviru iz ovih, kao ona u odnosu na vrijeme, rad, zakon, društvene institucije itd. (br. 10).

poput vrata koja uvode u razmatranje utješne istine o čovjeku u Božjem svjetlu (br. 348), u srcu križa Kristova (br. 350).

3. Dvije formulacijsko-prevoditeljske teškoće

Jedna od teškoća nalazi se u naslovu dokumenta, a vezana je uz riječ »čovjek«, dok se druga teškoća nalazi u podnaslovu dokumenta i vezana je uz riječ »itinerar/itinerarij«.

3.1. Zašto riječ »čovjek«, a ne izričaj »ljudsko biće«?

U naslovu ovog dokumenta o biblijskoj antropologiji nije upotrijebljen, za suvremeni mentalitet očito prihvatljiviji inkluzivni izričaj »ljudsko biće«, nego je upotrijebljena riječ »čovjek« koja može imati reducirano značenje, posebno kao dio binarnog izričaja: *čovjek – žena* (usp. eng. *man – woman*; tal. *uomo – donna*; njem. *Mann – Frau*).

Biblijska komisija u dva broja pojašnjava zašto je u naslovu ipak upotrijebljena riječ »čovjek«. Prema tumačenju u br. 8 pitanje »Što je čovjek?« (Ps 8,5) stavljeno je kao naslov ovoga dokumenta zato što je Biblijska komisija željela na taj način izreći vjernost biblijskom tekstu, prihvaćajući jedan od njegovih izraza, kao i poziv biblijskog teksta upućen čitatelju da si postavi to isto pitanje: »Što je čovjek?«.

U br. 19 Biblijska komisija dodatno precizira da se u ovom dokumentu termin »čovjek« često upotrebljava

kao sinonim za »ljudsko biće«, i da stoga označava i muškarca i ženu. Kontekst u pravilu pojašnjava koje značenje treba pripisati ovoj riječi »čovjek«.

U istom broju 19 Komisija skreće pozornost da je ova potencijalna dvoznačnost pojedinih hebrejskih riječi prisutna i u Hebrejskoj Bibliji. Tako primjerice riječ *'ādām* ponekad označava ljudsko biće općenito (Post 1,27), a ponekad muškarca (Post 2,19.23). To vrijedi i za imenicu *'iš*, koja uglavnom označava »čovjeka« (*'iš*) za razliku od »žene« (*'iššāh*), ali u nekim slučajevima hebrejska riječ *'iš* ima značenje »tko god / ma tko« i stoga označava svaku ljudsku osobu, odnosno svako ljudsko biće (usp. Post 9,5).

Ova sinonimna upotreba termina »čovjek« i »ljudsko biće« u tekstu dokumenta nema polemičku intonaciju, nego se doima spontano i varijacijski-komplementarno, u smislu da Biblijska komisija na više mjesta u dokumentu i to u glavnim naslovima upotrebljava izričaj »ljudsko biće« (npr. u glavnom naslovu prvog, drugog i četvrtog poglavlja dokumenta) i na taj način izričaju »ljudsko biće« daje određenu preferencijalnu prednost u odnosu na riječ »čovjek«.

3.2. Ne doslovni, nego parafrazirani prijevod talijanske riječi »itinerario«

U podnaslovu ovoga dokumenta Biblijske komisije navedeno je da ovaj dokument obrađuje temu biblijske antropologije. Ispred izričaja »biblijska antropologija« stavljena je talijanska riječ »itine-

rario« i na taj način ovaj dokument je predstavljen kao *itinerario* u odnosu na biblijsku antropologiju.

Talijanska riječ *itinerario* – prema standardnom talijansko-hrvatskom rječniku – označava *putni plan* (ili: *vodič*); *opis putovanja*.

Ta talijanska riječ *itinerario* upotrebljava se i u kroatiziranom obliku. Tako *Hrvatski enciklopedijski rječnik* donosi dva kroatizirana oblika ove riječi. Jedan oblik je *itinerar*, a drugi je *itinerarij*. Riječ je zapravo o dva sinonimna kroatizirana oblika (*itinerarij/itinerar*) koji imaju dva ista moguća značenja. Prema prvoj definiciji riječ *itinerar/itinerarij* označava »putni vodič s geografskom kartom i potrebnim podacima«, dok prema drugoj definiciji riječ *itinerar/itinerarij* označava »razrađen plan putovanja«.

Prema tome, u hrvatskom prijevodu podnaslova dokumenta bilo je moguće upotrijebiti kroatizirani oblik *itinerar/itinerarij*, ostavljajući mogućnost čitatelju da se odluči za jedno od dva moguća značenja ove riječi.

Međutim, sama Biblijska komisija je na nekoliko mjesta u ovom dokumentu skrenula pozornost na njezin specifični pristup obradi teme biblijske antropologije, pa iz toga proizlazi i specifično značenje riječi *itinerar/itinerarij* u odnosu na biblijsku antropologiju koja je izložena u ovom dokumentu.

Tako, primjerice, Biblijska komisija ustvrđuje u br. 11 da nije primjereno predstaviti biblijsku antropologiju prema statičnoj shemi, zato što Biblija pri-

povijeda povijest čovjeka s Bogom, ili bolje povijest Boga s čovjekom, odnosno povijest *Saveza* između Boga i čovjeka. Stoga je potrebno gledati čovjeka kao protagonista jednog procesa u božanskoj izgradnji novoga *Saveza*, gdje božansko djelovanje ostvaruje svoje remek-djelo, kada čovjek slobodno pristaje postati sudionikom božanske naravi. Biblija doista nema samo zadaću opisati stvarnost ili definirati istinu na apstraktan način, nego se ona obraća ljudima da bi donijeli odluke, usmjeravajući svoj život prema dobru koje jest sam Bog.

Biblijska komisija još izričitije tumači vlastito shvaćanje primjerenog izlaganja teme biblijske antropologije u br. 348: »Htjeti jednom formulom definirati što je čovjek jest kao snimiti fotografiju pojedinca u određenom trenutku njegova života i misliti da ta 'slika' može biti primjerena izreći cijelu njegovu povijest, položi račun o sveukupnosti njegova življenja. Stoga bismo možda mogli reći da su različita poglavlja i odjeljci ovog dokumenta predočavanja ljudskoga bića, donesena u slijedu, s posebnim kutovima gledanja i fokusiranjima, u nakani da predstavje biblijsku antropologiju... Na ovim našim stranicama, osim toga, umjesto statične slike, stalno smo izlagali putovanje, 'itinerar', utemeljen na spomenu početaka i nastavljen u slušanju povijesnog svjedočanstva, s mnogostrukim i šarolikim doprinosima, ne poistovjećujući istinu sa samo jednom točkom, čak ni s onom završnom, koja, između osta-

log, ne bi imala smisla bez onoga što joj prethodi.«

Iz prethodno navedenih brojeva dokumenta Biblijske komisije jasno proizlazi da je cilj ovoga dokumenta bio izložiti ne statičnu, nego dinamičnu i poliedarsku i relacijski otvorenu biblijsku antropologiju.

Iz perspektive ovog načina prikaza teme biblijske antropologije može se reći da je ovaj dokument Biblijske komisije uistinu »putovanje kroz« biblijsku antropologiju.

Iako hrvatski izričaj »putovanje kroz« nije doslovni, nego parafrazirani prijevod talijanske riječi »itinerario«, ipak se može reći da je ovaj hrvatski prijevod podnaslova dokumenta (»putovanje kroz biblijsku antropologiju«) kontekstualno utemeljen jer ukazuje na koji je koncepcijski način Biblijska komisija pristupila obradi teme biblijske antropologije.⁶

4. Neke manjkavosti iz talijanskog izvornika otklonjene u hrvatskom prijevodu

Ovdje je potrebno spomenuti da je pisac ovoga prikaza ujedno prevoditelj ovog dokumenta Biblijske komisije na hrvat-

ski jezik. Od početka rada na hrvatskom prijevodu dokumenta, tj. od sredine svibnja 2020., bio sam u kontaktu s profesorom Pietrom Bovatijem koji je bio tajnik Papinske biblijske komisije u vrijeme izrade i objavljivanja ovog dokumenta.

Na kraju rada na hrvatskom prijevodu poslao sam e-mail prof. P. Bovatiju (13. rujna 2020.) sa zamolbom da odobri ispravke nekih pogrešaka i nejasnoća talijanskog izvornika u hrvatskom prijevodu dokumenta. Ovaj popis uočenih manjkavosti i nejasnoća bio je razvrstan u tri skupine.

U prvoj skupini bio je popis od 18 uočenih pogrešaka u brojevima citiranih poglavlja ili redaka svetopisamskog teksta zajedno s predloženom ispravkom svakog pojedinog broja svetopisamskog citata.

U drugoj skupini navedeno je 9 manjkavosti vezanih uz interpunkcijske znakove zajedno s predloženom ispravkom.

U trećoj skupini navedeno je 9 tekstova koje je bilo potrebno dodatno precizirati ili dopuniti u ponekom malom detalju.

Odgovor prof. Bovatija je stigao 20. rujna 2020. i u tom odgovoru on je

⁶ Engleski prijevod ovog dokumenta također prevodi talijansku riječ »itinerario« iz podnaslova u smislu »a journey through«: *What is Man? A Journey through Biblical Anthropology*. Ovaj engleski prijevod je važan zato što je jedan od dvojice prevoditelja dokumenta na engleski Adrian Graffy, koji je ujedno član Papinske biblijske komisije od 2014., i koji je dakle izravno sudjelovao u izradi ovog dokumenta i stoga kao »insider« poznaje smisao koji riječ »itinerario« ima u odnosu na izloženu temu biblijske antropologije. Na moj upit koji bi bio prikladan hrvatski prijevod riječi *itinerario* u podnaslovu ovog dokumenta nekoliko hrvatskih bibličara (npr. Nikola Hohnjec, Domagoj Runje, Darko Tepert) odgovorili su da bi se talijanska riječ »initerario« mogla prevesti u smislu »vodič kroz«.

u cijelosti odobrio predložene ispravke manjkavosti talijanskog izvornika u prvoj⁷ i u drugoj skupini,⁸ uz njegovu napomenu: »Terrò conto delle tue osservazioni nel caso di una nuova ristampa in italiano«.

U trećoj skupini prof. Bovati odobrio je šest od predloženih devet sadržajnih (logično-sintaksnih) preciziranja teksta.⁹

Zahvalan sam prof. Bovatiju za suglasnost s predloženim ispravcima talijanskog teksta u hrvatskom prijevodu dokumenta.

5. Vrednovanje dokumenta

Ovaj dokument Biblijske komisije je i privlačan i poticajan jer govori o Rijeci Božjoj kao svjetlu koje »otvara obzore nade, otkriva Boga koji djeluje u povi-

⁷ U ovom popisu ispravaka pozornost treba posvetiti podvučenom broju u talijanskom citatu i podvučenom broju u hrvatskom citatu. Naime, taj podvučeni broj je ispravljeni broj citata u hrvatskom prijevodu.

U br. 46 umjesto izvornog: Sal... 78,20 u hrvatskom prijevodu stoji: Ps 73,20. U br. 109 umjesto izvornog: (Gen 3,17-18) u hrvatskom prijevodu stoji: (Post 3,17-19). U br. 159 umjesto izvornog: (Ct 4,9) u hrvatskom prijevodu stoji: (Pj 4,8-9). U br. 167 umjesto izvornog: (Pr 5,15-19) u hrvatskom prijevodu stoji: (Izr 5,15-18). U br. 168 umjesto izvornog: Sir 7,22 u hrvatskom prijevodu stoji: Sir 7,19. U br. 176 umjesto izvornog: Dt 24,2 u hrvatskom prijevodu stoji: Pnz 24,1. U br. 237 umjesto izvornog: Gen 4,5 u hrvatskom prijevodu stoji: Post 4,4b-5. U br. 290 umjesto izvornog: Mt 16,2-4 u hrvatskom prijevodu stoji: Mt 16,2-3. U br. 294 umjesto izvornog: Rm 4,1-25 u hrvatskom prijevodu stoji: Rim 4,3. U br. 296 umjesto izvornog: Gen 2,1 u hrvatskom prijevodu stoji: Post 2,18. U br. 297 umjesto izvornog: Mt 17,5 u hrvatskom prijevodu stoji: Mt 27,5. U br. 306 umjesto izvornog: Sap 2,16 u hrvatskom prijevodu stoji: Mudr 2,19. U br. 307 umjesto izvornog: Pr 1,31 u hrvatskom prijevodu stoji: Izr 4,14. U br. 323 umjesto izvornog: Gdc 5,50 u hrvatskom prijevodu stoji: Suci 5,30. U br. 335 umjesto izvornog: Gdc 2,11-13 u hrvatskom prijevodu stoji: Suci 2,11-12. U br. 336 umjesto izvornog: Gen 6,16 u hrvatskom prijevodu stoji: Post 9,16. U br. 336 umjesto izvornog: Sir 17,10 u hrvatskom prijevodu stoji: Sir 17,12. U br. 343 umjesto izvornog: Mc 2,6-8 u hrvatskom prijevodu stoji: Mk 2,5-7.

⁸ Podvučeni interpunkcijski znak u hrvatskom prijevodu je: (a) ili umetnut zato što nedostaje u talijanskom izvorniku, (b) ili je modificirao pogrešnu interpunkciju iz talijanskog izvornika.

U br. 38 umjesto izvornog:... 6,2.14: ecc. u hrvatskom prijevodu stoji:... 6,2.14; itd. U br. 108 umjesto izvornog:... la sentinella [*custodia*] (Sal 127,1)... u hrvatskom prijevodu stoji:... stražar bdi [*čuvanje*]« (Ps 127,1)... U br. 160 umjesto izvornog:... dell'anima mia (Ct 3,1-2;... u hrvatskom prijevodu stoji:... duša moja« (Pj 3,1-2;... U br. 191 umjesto izvornog:... »non sapete che ...?«)... u hrvatskom prijevodu stoji:... (»zar ne znate da...?«)... U br. 271 umjesto izvornog:... nei Codici legislativi /Es 23,15;... u hrvatskom prijevodu stoji:... u legislativnim Zakonicima (Izl 23,15;... U br. 308 umjesto izvornog:... come acqua« (Gb 15,14-16)... u hrvatskom prijevodu stoji:... k'o vodu« (Job 15,14-16)... U br. 308 umjesto izvornog:... che è una larva« (Gb 25,4-6)... u hrvatskom prijevodu stoji:... crviću jadnom?« (Job 25,4-6)... U br. 318 umjesto izvornog:... le insidierai il calcagno«... u hrvatskom prijevodu stoji:... vrebati petu.«... U br. 319 umjesto izvornog:... ma quella dell'inganno (v, 17),... u hrvatskom prijevodu stoji:... nego onaj prijevare (r. 17),...

⁹ Podvučena riječ u hrvatskom prijevodu označava precizirajući dodatak. Jedino je u br. 300 u talijanskom izvorniku podvučen broj retka (r. 17) zato što je na tom mjestu taj broj suvišan pa je stoga ispušten u hrvatskom prijevodu.

jesti svojom beskonačnom snagom dobra. Kada opominje, Riječ čini ozdravljenja; kada zapovijeda, preobražava srca; kada obećava, razveseljava. Tko god prihvati Riječ Božju, preplavljen je dakle utjehom« (br. 13).

5.1. Pronicljiva aktualizacija

Ovaj dokument je vrlo koristan zato što na razumljiv i uvjerljiv način izlaže trajno aktualnu spasenjsko-orijentacionu mudrost biblijske poruke za čovjekove brojne konkretne životne situacije. Evo nekoliko primjera koji to ilustriraju.

Dokument tumači ulogu čovjeka kao čuvara stvorenog svijeta uz pomoć dviju malih zapovijedi Tore (Pnz 22,6-7: *pusti majku na slobodu, a ptice uzmi*; Pnz 20,19-20: *Možeš im jesti plod, a nemoj ih sjeci*) koje simbolično označavaju granicu između potrošnje i očuvanja, između radne i one zaštitne (br. 106-107).

Dokument izlaže komplementarnost različitog shvaćanja čovjekova ra-

da u različitim dijelovima Biblije. Tako, primjerice, mudrosna literatura snažno preporuča radinost i prekoraiva nerad (br. 123), dok u Tori središnje mjesto ima subotnja zapovijed koja nalaže uzdržavanje od manualnog rada u sedmom danu, a u cilju čovjekove proslave božanskog dara počinka, slobode i zajedništva (Saveza) s Gospodinom (br. 113-116).

Dokument kontekstualno tumači Knjigu Postanka 19 i Knjigu o Sucima 19 i tako korigira tradicionalno povezivanje ovih tekstova (Post 19; Suci 19) s grijehom homoseksualnosti (usp. 2 Pt 2,6-10; Jd 1,7). Biblijska komisija, naime, skreće pozornost da je težište pripovijedanja u Postanku 19 i u Sucima 19 na neprijateljskom stavu prema strancima, gdje spolno nasilje nad gostima jest izraz šireg ponašanja zlih ljudi, a spolni prijestup je sredstvo za ponižavanje i ugrožavanje stranca (br. 186-188).¹⁰

Dokument ukazuje na razliku između trajne vrijednosti (Ef 5,25-27) i

U br. 206 umjesto izvornog:... («crescete [= rastite] e moltiplicatevi»: Gen 1,28), u hrvatskom prijevodu stoji:... («plodite i množite se»: Post 1,28). U br. 215 umjesto izvornog:... per lo più tuttavia è conferito dal padre... u hrvatskom prijevodu stoji:... ipak, ponajviše otac ga [tj. ime] je davao u trenutku obrežanja,... U br. 295 umjesto izvornog:... che Dio aveva fatto,... u hrvatskom prijevodu stoji:... što je stvorio Gospodin Bog... U br. 300 umjesto izvornog:... nell'interrogatorio (vv. 11.12.13.17),... u hrvatskom prijevodu stoji:... u prelušavanju (rr. 11.12.13),... U br. 323 umjesto izvornog:... al banchetto di nozze del re (Mt 22,11-12)... u hrvatskom prijevodu stoji:... u svadbenoj gozbi kraljeva sina (Mt 22,11-12)... U br. 343 u talijanskom izvorniku prvi dio rečenice je u jednini, a drugi u množini: «Chi crede invocherà dunque lo Spirito, unico principio di divina carità, pregherà il Padre di donare il suo perdono, così da diventare figli di Dio, simili a Lui nella carità, capaci di misericordia, che è luce di salvezza per l'intera umanità (Mt 5,13).»

U hrvatskom prijevodu ujednačena su ova dva dijela rečenice tako što su stavljeni u jedninu: «Tko vjeruje zazvat će dakle Duha, jedino počelo božanskog milosrđa, molit će Oca da daruje svoje praštanje, tako da postane dijete Božje, slično Njemu u milosrdnoj ljubavi, sposobno za milosrđe, koje je svjetlost spasenja za cijelo čovječanstvo (Mt 5,13).»

¹⁰ Upravo manjak gostoljubivosti i nepoštivanja pridošlica bio bi grijeh Sodome (Post 19), ali i stanovnika grada Gibee u Benjaminu (Suci 19–20) (br. 188).

vremenske uvjetovanosti (1 Kor 11,5-9; 14,33-35; Ef 5,23-24) određenih Pavlovih tvrdnji o odnosu između muža i žene, odnosno o ženidbi i djevičanstvu (1 Kor 7) (br. 179; 201-207).

Dokument proročki snažno i na suvremen način razotkriva strategiju hegemonije svjetskih imperija, koji zahvaljujući političkoj organizaciji i osobito tehnološkim i vojnim sposobnostima, nameću drugim narodima svoju prevlast i svoju samovolju, uz propagandno obrazloženje da im donose mir i napredak (br. 241).

Dokument unosi sustavnost i preglednost u stvarnost biblijskih zapovijedi jer govori o mnoštvu pravila i jedinstvu Zakona (br. 279), o hijerarhiji zapovijedi i njihovoj svrhovitosti (br. 280).¹¹

5.2. *Novi – alternativni prijevod nekih hebrejski izričaja*

Ovaj dokument Biblijske komisije donosi na više mjesta originalan i/ili alternativan prijevod izvornog biblijskog teksta iz kojega proizlazi novo tumačenje istoga. Takav je, primjerice, prijevod Post 1,26 gdje dokument skreće pozor-

nost da u hebrejskom izvorniku nije rečeno da Bog stvara ljudsko biće »na svoju sliku i sličnost«, nego doslovno: »na sliku prema sličnosti«, tj. »na sliku sličan« (br. 46), a tim izričajem pisac Post 1 je htio naglasiti privilegiranu sličnost, tj. privilegirani odnos između ljudskog bića i Stvoritelja. Drugi primjer je prijevod Post 3,1. Dokument podsjeća da uz rašireni prijevod pitanja koje zmija upućuje ženi u Post 3,1: »Je li istina da je Bog rekao: 'ne smijete jesti s nikog od stabala?'« postoji i alternativni način prevođenja istoga teksta: »Je li istina da je Gospodin rekao: 'Ne smijete jesti sa svih stabala?'«, a ovaj alternativni prijevod ne prikazuje zmiju kao lašca nego iznosi na vidjelo činjenicu da je čovjeku postavljena granica (br. 299).

Dokument donosi alternativno tumačenje opisa stvaranja žene u Post 2,21-23 tako što napušta tradicionalno tumačenje stvaranja žene od Adamova »rebra - *šela*'/ʔʕʕ«¹², uz obrazloženje da hebrejska riječ *šela*'/ʔʕʕ »u svim drugim biblijskim upotrebama (usp. Izl 25,12.14; 2 Sam 16,13; 1 Kr 6,34; Ez 41,5.9; itd.) nikada ne označava posebni dio (ljudsko-

¹¹ Biblijska antropologija pretpostavlja postojanje jedne biblijske teologije. Međutim, različita gledišta izrečena u svetopisamskim knjigama ukazuju da je umjesto jednine (jedna biblijska teologija) potrebno govoriti o množini teoloških gledišta, koja su objedinjena kronološkim slijedom povijesti spasenja (Bog se objavljuje u povijesti). Ova vremenska i progresivna dimenzija Objave omogućava razlikovanje između trajnog i prolaznog (npr. u sferi kozmologije ili kaznenog prava). Međutim, u sferi biblijske antropologije, posebno u relacijskoj dimenziji biblijske antropologije, razlikovanje između trajnog i prolaznog je složeno pitanje. Ovaj dokument Biblijske komisije prvi je službeni crkveni dokument koji to složeno pitanje obrađuje na sustavan način. Usp. Piero STEFANI, *Alla ricerca dell'uomo*, 92.

ga) tijela, nego jednostavno 'stranu' ili bok nekog predmeta« (br. 156). Tumačenje Biblijske komisije ukazuje da »do r. 20 pripovjedač govori o 'ādāmu ne uzimajući u obzir bilo koje spolno značenje; uopćenost prikaza nalaže odricanje od zamišljanja točnog obličja takvoga bića, a pogotovu od pribjegavanja 'monstruoznom' obliku androgina. Pozvani smo, naime, podložiti se s 'ādām-om iskustvu neznanja, tako da bismo otkrili, po objavi, koje je divno čudo učinio Bog (usp. Post 15,12; Job 33,15). Nitko, ustvari, ne poznaje otajstvo vlastitog postanka. Ova faza ne-vizije simbolično predstavlja čin Stvoriteljjev koji 'pusti tvrd san na 'ādām-a te on zaspā' (r. 21): san nema funkciju potpune anestezije da dopusti bezbolnu operaciju, nego podsjeća više na očitovanje nepredodivog događaja, onoga po kojem od samo jednog bića ('ādām) Bog ih oblikuje dvoje, čovjeka ('iš) i ženu ('iššāh). I to ne samo da pokaže njihovu korijensku sličnost, nego da predoči kako njihova razlika potiče na otkrivanje duhovnog

dobra (uzajamnog) priznavanja, počela zajedništva ljubavi i poziva da postanu 'samo jedno tijelo' (r. 24). Nije pružena pomoć samoći muškarca, nego onoj ljudskoga bića, posredstvom stvaranja čovjeka i žene« (br. 153).¹²

5.3. *Pozitivna ocjena anglikanskog bibličara*

Ovaj dokument Papinske biblijske komisije naišao je na prihvaćanje i pozitivno vrednovanje i izvan katoličkih krugova. Tako, primjerice, poznati engleski anglikanski bibličar John Barton u prikazu ovog dokumenta piše: »The Pontifical Biblical Commission has done all Christians, not only Roman Catholics, a great service with this book-length guide to biblical ideas of what it is to be human.... Any reader can see that this is a rich, comprehensive, and open-minded exploration of the biblical presentation of humanity in its various aspects, which deserves to be carefully pondered.... It is a descriptive rather than a prescriptive work.«¹³

Anto Popović

¹² Za ove i dodatne primjere vidi Pietro BOVATI, »Che Cosa è l'uomo?«. Il nuovo Documento della Pontificia Commissione Biblica, u: *La Civiltà Cattolica*, 4071 (2020.) I, 209-220, ovdje 212-214.

¹³ Usp. John BARTON, <https://www.churchtimes.co.uk/articles/2021/11-june/books-arts/book-reviews/what-is-man-a-journey-through-biblical-anthropology-by-the-pontifical-biblical-commission> (9. II. 2022.).